

Piramowicz Mowa (17/IV 1781)

XVIII. 2. 320.

<http://rcin.org.pl>

M O W A

W DZIĘŃ ROCZNICY

OTWARCIA TOWARZYSTWA

D O

XIĄG ELEMÉNTARNYCH

na Sessyi Dnia 7. Marca Roku 1781.

PRZEZ JMCI X. PIRAMOWICZA

Sekretarza Kommissyi Edukacyi Narodowéy

W TEMŻE TOWARZYSTWIE

M I A N A

w WARSZAWIE.

M O W A

Wydawnictwo

OTWARCIA TOWARZYSTWA

o

WYB. ELEMENTARNYCH

na temat

WYB. ELEMENTARNYCH

W TEMIE TOWARZYSTWA

W I A N A

WYDAWCA

XVIII. 2. 320.

NAYIASNIEYSZY PANIE.

Podróż zagraniczną roku przeszłego odprawioną, pozbawiła mnie honoru oddania przed Tronem W. K. Meji sprawy, co się w kraich Królestwa Jego ku dobru Edukacyi stało, i uwiadomienia powszechności Narodowcy o posługach Osób około tego dzieła pracujących. Ale taż sama okoliczność podała mi częstą, a zawsze miłą sposobność rozległej rozszerzania téj wiadomości. Mówiłem, Nayiasnieyszy KROLU, co sławę mądrości i-górliwości Twoiicy o korzyści Narodowcy náychwalebniicy i náytrwalecy podadz má potomności: toiest, mówiłem o ustanowieniu w burzliwych Rzeczyp. czasach téj Náywyższyć nad Edukacyą Rady, któręcy zamysł, umocowanie i zaszczyty, W. K. Meji winne są. Mówiłem o técy niespracowanęcy usilności P. Kommissyji około celu założonęcy, o wymierzonych mądrości,

ścią, a pierwiastkowemi skutkami uszczęśliwionych iey rozrządzeniach, o przeznaczonych składających ią Osobach, które świętność wysokiego urodzenia z rzadkiem światłem umysłu, z rzadszém ieszcze od własnego zysku oddaleniem łączą. Mianowicie czynione mi acz w odległości doniesienie od Prezydującego na posiedzeniach naszych J. W. Pisarza W. Lit. Potockiego, o robotach około Instrukcy publiczney, podawały mi pożądaną okazją i najsprawiedliwsze pobudki oddawania świadectwa niestrudzoncy, równie gorliwéy iak przezornéy pracowitości Jego, który tę część szczególnicy sobie do zawiadowania poruczoną z widoczném iuz powodzeniem sprawuie, którego przed Troném W. K. Mei złożone od P. Kommissyi wyznania potylekroć zaszczyciły. Najmiléy było dla mnie czynić to świadectwo, które szczęśliwie, prawdzie i sercu mému zarazém dogadzało. Nakoniec mówiłem o szczerých, gorliwych i rzetelnie pożytecznych Towarzystwa, w którém mam korzyść bydź spółnikiem, posługach, Wszystkié Ustawy Kommissyi, wszystkié ułożenia i przepisy około Edukacyi, natchnione są od ducha miłości ku Oyczyźnie i społeczności ludzkiéy, kierowane przezorną na wszelką okoliczność roztropnością, wszystkié wznicią nadzieię opatrzenia dobrych téż Oyczyźnie Synów: ale nie można było wyszczególniać każdy. Té, które iawnicy okazują zamiar ustanowienia téy Rady, układ ogólny Edukacyi obywatelskiéy, środki do tego celu użyté, związek i przyzwoitość

tość onych: te, mówię, rozrządzenia, znakomitości niosące mądrości cechę, w godnej ich prostocie, i w prawdziwym świetle stawione, czyniły w umysłach słuchających wyobrażenie rzetelne, i wspaniałe pobudek i robót Kommissyi. Udzielałem pism i dzieiów naszych ludziom nauką i doświadczeniem w tej rzeczy załconym: odbierałem je z świadectwy nie podeyżrzanemi na stronę naszą, z uwagami i zapytaniami, po których rozrządzeniu sąd pełen słuszności i chwały następował. Nie wszędzie równie zasza była ustawy publiczney względem Edukacyi narodowej znajomość. Byli, którzy nie wiedząc czyli Zgromadzenia przełożonych nad tąż Edukacyą, i około niej pod Zwierzchnością pracujących, samę tylko *Literaturę* i pomnożenie umiejętności za cel miały, czyli częścią kraiowego rządu były, objaśnieni w tej mierze bydź chcieli. Tych zapytania i wątpliwości otwierały mi sposobność dawania im poznać, iako i z ustanowienia swęgo za powągą i Oycowskiem W. K. Mci staraniem, ta Náywyższa nad Edukacyą Rada i z celu sobie zamierzonego, i z stopnia w Narodzie prawem sobie nadanego wpływając w zawiadowanie spraw tyczących się powszechności narodowej, znaczny kraiowej władzy udział posiada. We wszystkich wprawdzie Państwach, ustawa takowa od mądrych i gorliwych Obywatelów żądana iest: a mało w którym wprowadzona bydź zaczęła. Są prawie wszędzie przedsięwzięte poprawy nauk, są dawniej przed nami

założone już i wydoskonalone Akademiie, są nawet dążące do obywatelskiéy Edukacyi układy i ustanowienia. Ale mówiąc iak się rzecz má w sobie, albo dozór i skład Edukacyi zostawiony prywatnéy gorliwości nie stał się dotąd częścią Zwiérzchności krajowéy, albo zamiar w tych uchwałach przestał na wykształceniu z osobna umiejętności i nauk, albo układ Instrukcyi nie obemyśla stósunków iéy do celu narodowégó dobra, nie stanowi związku między iéy częściami i środkami, a między zamierzonym końcem: to jest, nie mają jeszcze té ułożenia téy cechy, tego charakteru, który stanowi chwalebny różnicę Kommissyi Edukacyynéy u nas. Za powrotem uczulém pomnożone pobudki miłości Ojczyzny, i publicznéy wdzięczności Królowi.

Powiększyłeś, Najjaśniejszy PANIE, prawa swoje do téy wdzięczności nowym a hojnym darem. Odebrała, Przechacni Mężowie, nążywszą czułością Kommissya Edukacyyna z rąk J. K. Mci ogród botaniczny, gabinet Historji naturalnéy, zbiór fizycznégó i anatomicznégó narzędzia, które znacznym kosztem sporządzone w Królewskiej Ekonomii Grodzieńskiéy zostawały. Przeniesione do Szkoły Głównej Wileńskiéy, nie samę oglądających ciekawość mają zabawiac, ale nabywajęcym potrzebne umiejętności ku pewnemu ich i całego kraju pożytkowi służyć będą, a pamięć dobroczyńcy trwajęcém korzyści odradzaniem się uwieczniac.

Tén,

Ten, który mnie roku przeszłego w zdawaniu sprawy szczęśliwie i z powszechnem pochwaleniem zastąpił, opowiedział, co i w biegu rocznym wykonano, i co na dalszy czas do wykonania przedsięwzięto było. Tegoroczne Towarzystwa do Xiąg elementarnych wyznaczonego działania, i wydane od P. Kommissyi rozrządzenia, są dzisiejszego doniesienia rzeczą.

Moralna nauka już we dwóch Klassach zaczęta jest. Dzieło to wyszło z pod ręki J. X. Popławskiego w porządku i osnowie swojej, w zachowanym wszędzie na poświętność i okoliczności rosnącego człowieka względzie, w czytych i rozsądnych przepisach dokładnie żądanom i zamiarom Kommissyi dogadza: snadną i pewną drogą prowadzi do dalszych prawa i zdrowey polityki nauk. W rozrządzeniach P. Kommissyi, których się zbiór dla Szkół Narodowych czyni, zalecono Moralnemu Nauczycielowi, aby przekonany, iż samé przez się obyczaiowé przykazy częściéy bezskuteczne bywaią, nie odstępnie z wykładem téy nauki łączył wprawę młodzi w dobre zwyczaje i nałogi, od których całego życia ułożenie zawisło: aby ku temu końcowi czuwał na wszelkie okazy i sam takowé następczał, w którychby młodzi wykonywać mogli Sprawiedliwość, Dobroczynność, Miłość ku bliźnim, w którychby oni sami naganiali coby się przeciwnego takiemu postępowaniu trařito, w którychby o obowiązkach moralnych z rozumem i czułością między sobą i obcymi mówili: aby wy-

znacząc od niego ćwiczenia szkolne za rzecz swoją miłą, opisanie naprzykład z pochwałą iakiego czynu enotliwego, a z naganą spraw przeciwnych, porównywanie dwóch uczynków lub osób co do złych i dobrych własności, i tym podobne, to jest, aby Instrukcją moralną iedno-
czył z Edukacją moralną.

Geometrii druga część dokończona iest. Już ta umiejętność po wszystkich narodowych Szkołach rozeszła, prędsze nad samo mniémanie nasze pożytki czyni. Ochota i smak w niéy ćwiczącéy się młodzi, uznana w niéy pożyteczność od Rodziców i ogólnie od powszechnosci, przywiązanie Nauczycielów do dawanía onéy, dowodzi do przekonania iak iest rzetelnych korzyści pełna, i usprawiedliwia mądrość przepisów Kommissyi, która ią za iedną z náycełniejszych nauk Szkołóm Rzeczyp. nakazała. Autor iéy dokończył Algebry elementarnéy, która spólnie z Geometrią i Fizyką, a zawsze do części tych nauk stosownie dawaná będzie. Dla pewniejszego w Geometrii uczniów postępku, dla wykonania w praktyce téy nauki, rozkazała P. Kommissyá sporządzić i sprowadzić sztucce narzędzi matematycznych, których potrzeba częściéy wypadáć zwykła. W znaczny liczbie rozesać oné na większe Szkoły zaleciła. Opis tych narzędzi i użycia onych zawiera sama elementarnéy Geometrii Xiążka. A co tę naukę tak istotną, tak w skutkach swoich do sprostowania i wydoskonalenia rozumu, do codziennych politycznego i prywa-

prywatnego życia potrzebę pożyteczną, w kraju naszym náywięcý ku nabywaniu podług przepisów na szkoły wydanych zaleci; jest opatrzný Króla z Radą swoią Nieustaiącą rozrzádzić, aby na Geometrów przysięgłych, których używanie i częsté i zyskowné bywa, żądén inaczý przywileju dostawać nie mógł, tylko po wywodzie zdatności swoiék przed wyznaczónemi na to osobami, a zasłżém następnie Komisyi Edukacyjnék podaniem i zaświádczeniem.

Grammatyki iuż drugą część Nauczyciele i Uczniowie odebrali, trzeciá i ostatnią Autor iék z równie nieosłabioną usilnością, z równie gruntowną nauką gotuje. Má On zupełné ukonténtowanie widząc iako uczniowie w ukłád i osnowę dzieła tego wchodzą, iako uwagi pełné Filozofii do pojęcia młodzi stósowane, ciekawość ich zaostrzają: iako sposób porządný i związek prawd następnie zachowany mniémaną trudność niszczy. Już iá Nauczyciele u nás ięzyków obcych na wzór biorąc, Grammatyki swoie na kształt iék, że tak rzekę, tłoczą.

Nie mieliśmy dotąd żadného Historii dzieiów ludzkich na Szkoły Narodowé ukłádu. W podaniu i pisaníu tego dzieła, aby się do sił młodego umysłu, do przygotowania ku dalszym w życiu cywilném i prywatném pożytków przydało; wielká zachódziła trudność. Obciążać dziecinną pamięć nazwiskami niepewnych w Historii dáwnék osób i mieysc, czczém wzmiankowaniém równie niepewnych i pomieszanych dzieiów, wyliczaniém lát zasprzeczonych, byłoby suchą i niepożyteczną pracą. Opuścić co zadáwnioné Historyków pisma, albo dá-

wnieysze ieszczé Narodów podania upowózniac si zdatą, i w tém zbiegłych wieków i zniklégo luduż zostawiają ślady ; byloby pozbawiać miódz tych wiadomości, bez których uchodziliby za nieumiejętnych w dzisieyszém społeczeństwie , i z których mogliby zawsze jaką do obyczajów , do rządu , do zamiówania cnoty i chwały odnieść korzyść. Wzór czyli *Prospectus* na książkę elementarną Historji od J. W. Potockiego Pisarza W. Lit. podany, od P. Kommissyi z pochwaleniem i wdzięcznością przyjęty, tym nieprzywoitościóm zabięga, łączy żądane pożytki i tożnie drogę , którą prowadzoná ta nauka od błędów w nię zwyczajnych daleká, umysły i serca młodzi ku zamierzónemu powszechnie Instrukcyi celowi, toiest publicznému i prywatnému dobru, przyprawi i przysposobi. Autor wzoru tego, zleconą sobie od Kommissyi mocą, do téy roboty J. X. Kaletana Skrzetuskiego, z pisania w tym rodzaju xiąg kraiovi znaiomégo, wezwał.

Przekładanie elementarnéy Botaniki do ogrodnictwa, rolnictwa i innych w życiu ludzkim użytków, na wielu Towarzystwa posiedzeniach czytane bylo.

Ale náyważniejsza, która to Zgromadzenie zabawia teraz, robota, iest Ułożenie zbioru rozrządzeń P. Kommissyi na szkoły narodowe, na cały Stan Akademiczny, toiest Nauczycielski, na wszystkich wchodzących w posługę Edukacyi. Jest uchwała Kommissyi, aby corocznie odtąd odprawowane były Szkoł kraiowych wizyty, bez których iednostayné i stać przepiów icy wykonanie bydz nie moze.

Trzeba

Trzeba było aby każdy tęj Zwierzchności podległy, uwiadomiony był o rozkazach tęj a powinnościach swoich : aby pierwsi Wizytatorowie przynieśli Zgromadzeniom szkolnym ustawy pewne, aby przeglądali drogi do ich uskutecznicnia, aby widzieli, czego wyciągać powinni i czego wyciągać mogą. Wzięto się zatem za podaniem Prezydującego w Towarzystwie a z woli Kommissyi tak do zebrania wypadłych w różnych czasach i przypadkach rozrządzeń ; iak do ułożenia w iednymże duchu i związku innych potrzebnych, aby z nich utworzyć, iż tak rzekę, Statut Edukacyyny. Że takowy zbiór iednę tylko część rządową tyką, że nie ma okazałych pozorów w oczach niewiadomości gmianny ; nie przeto dziełem małej wagi iest. Obeymuie wielką liczbę obywatelów ćwiczeniem młodzi polskięj zaprzatnionych i ćwiczenie biorących, wielką część ich życia : celem iego iest pewne i porządne w Edukacyi obywatelów postępowanie, od wykonania iego przysposobienie synów Oyczyzny, wykształcenie umysłu i serca, wprawa w rozsądne w publicznem i domowem życiu rządzenie się zawisła : może, duch sprawiedliwosci, sposób, związek, porządek w ich układzie, usłuży w przyszłe przygody, rosnącym Prawodawcom. Te są zalety gruntuiące u rozsądnych i pragnących dobra krajowego ludzi szacunek rzeczony roboty, a oraz w pracuiących około nię tchnące prawdziwą gorliwosc, nieoslabioną usilność, i dającą poczuwać potrzebę wielkięj przezornosci. Jakażkolwiek część obowiązków przepisywać biorą przed się prawa ; bydź powinny w zamierzeniu swoim czyste od prywaty, w opisach

sach jasną i z pewnością określoną, do wykonania bez nieprzyzwoitości podobną. Różnych czasów i krajów smutne doświadczenie uczy, że mnóstwo, obłąkność i ciemność, przymieszanie prywatnych względów, zbytek do dawności przywiązanie, albo płocho do nowości i odmian częsta porywczosc, przeciwnosc z obyczajami, słabosc rządu, lub niedostatek przeczności w ustanawianiu psuając moc wykonania, nietylko czczeni i niepożytecznymi prawa czynią; ale niezmierną dobru pospolitemu i szczególnemu szkodę, częste zamieszanie i kłótnie nienchybnie rodzą. Przyczynają się obywatele do niezachowywania nawet dobrych ustaw, kiedy albo wiadomość o pobocznych pobudkach, niedostatek mądrości i rozsądku, albo niesprawiedliwość, przemoc, ściągając na większą ich część powszechną pogardę, zaniedbanie onych wymawia i usprawiedliwia. Te uwagi miały przed oczyma, temi się prawidłami rządzono w układaniu przepisów Kommissyi na Zgromadzenie edukacyne w krajach Rzeczyp. Zeby każdy pewnie wiedział powinności swoje, ustawy są jasne i prosto podane: zeby znał ich ducha, osnowa jak najprzyzwoitsza w ciągu ich zachowana: zeby się wszelkiemu wymówce moc odjęła, te tylko teraz przepisano, których nieochybnie i nieodwlocznie wykonanie nastąpić może. Poświęcono raczcy temu względowi okazałość w stanowieniu pięknych a teraz uskutecznienia mieć nie mogących uchwał. A co ieszcze największą do tego wykonania korzyść przynosi, jest to: że obyczaje młodzi nowé, obyczaje mające się na tok przepisów edukacyynych tworzyć, przydadą ku pewnym

pewny a náydzielniejszy ustáv pomocy. Bo tego urzędú podobno w téy mierze iedyńgo władzy i powinności iest, obyçzaié razém i prawa dáwać. Podlegli iému, są to nowi ludzie bez wkorzenionych nálogów, bez zdań i uprzedzeń błédnych.

Dzieło, o którym mówię, wkrótce spodziewamy się zakończyć. Nastąpi naténczas ułożenie rozkazów i zleceń dla Wizytatorów, przepisyując sposób odprawowania wizyty i dáwania z niéy sprawy. Nie wiele w téy mierze mamy do czynienia. Wizyta szkół Podolskich i Ukraińskich przez J. O. Xcia Czartoryskiego Jenerała Ziém Podolskich w roku przeszłym osobiście odprawiona, oszczędzając pracy, ochraniając od boiaźni niedostatków; stała się nám doskonałym wzorem i nieomylném w téy odprawie przewodnictwém. Wyznała P. Kommissyá Xciu Imci winne podziękowanie za obywatelską w przedsięwzięciu ochotę, za podjętę w wykonaniu trudy, za dokładné o stanie rzeczy oświecenié : wyznała winné pochwały gorliwości i przezorności, z którą zwiédzenie Szkół udziału swégo wspieranego zawsze staraniem i szczodrotą Jego, uczynioné i podané iest : a wyznaniem czułości i sprawiedliwości zaręczá i pobudzá powszechną Narodu wdzięczność. Wysyła więc P. Kommissyá osoby od siebie wybrané na obiechanié wszystkich w Koronie i Litwie Zgromadzeń szkolnych w tym roku, náywięcý na tén koniec, aby przeýrzeć wszystkie okoliczności, zważyć wszystkie potrzeby, iedné ustawy podadź, do drugich wynikających z rzeczy układy czynić mogli. Następujących lát wizyty, do umocowania i uskuteczniénia rozrządzeń,

dzeń, do czuwania nad postępowaniem wszystkich téy Zwiérzchności podległych, do sprostowania i praw zdrożności służyć będą.

W tych układach musiano wzgląd mieć na wydatki, musiano znosić się z bliższymi dochodów funduszowych zawiadowcy. Nie można tu nie wspomnieć o wielkiej dokładności z którą rozrządzenia Kassy Kommissyi poczynione są: o porządku w niéy i związku, iaki między ogólną a szczególni po prowincyach Kassami zachodzi: o pilności i nieskazitelnej wierności z którą od mających nad nią dozór zawiadowana jest. Dały P. Stany na każdym Seymie sprawiedliwe i téy części rządu Kommissyi świadectwa. J. W. Sekretarz W. Lit. Mniszech z gorliwością o dobro Edukacyi, którego utrzymanie i pomnożenie od szafunku dochodów koniecznie zawisło: podiał się wyższego onych dozoru, a z nieosłabioną go, przy innych ważnych zatrudnieniach, pracowitością, z odpowiadającym popolicitemu Kommissyi i Narodu oczekiwaniu dogodzeniem sprawuje.

W przeszłoroczném doniesieniu, określony był układ Szkoły, w króręy Kandydaci do Stanu Nauczycielskiego brać mają cwiczenia przysposabiające ich do téy publicznej posługi. Młodzi mający ochotę i oświadczający powołanie służenia Oyczyźnie w dawanu Edukacyi współobywatelóm swoim, zaleceni przez cały bieg nauk z postępku w onych, z obyczajów i innych przymiotów, świadectwy Rządców i Nauczycielów, przyięci od najwyższy nad Edukacją Zwiérzchności, znajdą naprzód po kraiu w Zgromadzeniach Szkół większych mieysce i opatrzenie, aby się

się przez dwa rok! wykształcać mogli. Stamtąd przeniesieni w Koronie do Krakowa, w Litwie do Wilna, w osobnym na to poświęconym domu pod Rektorem i innymi dozorcami téj swojej Nauczycielskiej Edukacyi przez lat trzy dopełniać, tam w szczególnych umiejętnościach, do których więcéy chęci i zdatności pokażą, doskonalić się będą. Podeymowani kosztem pospolitym od Kommissyi, rozesłani potem po Szkołach Narodowych utrzymywać mają nieprzerwane Nauczycielów następowanie, i rozkrzewiać stan Akademicki. Z obowiązku który przy wstępie do Zgromadzenia tego przyymą, powinni być wypłacając się Rzeczyp. z nakładów na siebie czynionych, oducać lat sześć, opatrywani na potrzeby życia. Po sześcioletnim biegu, ci, którzy w przyiętym stanie trwać zechcą, prócz zwyczajnéj płacy, pomnażaną corocznie do lat dwudziestu dorobkową odbierać mają. Praca i wysługa po stopniach prowadzić będzie do nąypierwszych a zyskowych w Szkole Głównej Katedr: osobliwszym zasługóm, osobliwsze nagrody w Ustawach Nauczycielskiego spóć:zeństwa założone są. Wysłużony dwudziestu lat przeciągiem má swoją dożywotnią płacę, chyba by inaczej opatrzony z Zgromadzenia ustąpił. Obmyśla Kommissya różnć na dalszy czas sposoby nagród ludzióm, którzy wiek i zdrowie na téj publicznej a równie pełnej trudu iako i pożytków usłudze łożyc będą. Stawiać ich i zalecać má w oczach Króla i Rzeczyp.: pewna, że owoce ich pracą przyniesione większe do uwienczenia dadzą prawo, niżeli czczą okazałość z trefunku, niż podjęć zabiegi i obfit

w prze-

w przestępstwa obrotu. Taką Nauczycielów Szkoła (Seminarium Professorów) już otworzoną jest w Krakowie. Má szesnastu Kandydatów. Rząd i ćwiczenie ich powierzone jest I. X. Popławskiemu gorliwością o dobro Edukacyi, pracą i podaniami układaniami Kommissyi zasłużonego męża.

Obróciła w tymże czasie P. Kommissyá starania ku wykonaniu zamysłów swoich względem popraw i powrotu do dawney świętności Szkoły Głównej Krakowskiej, około których szczególną i troskliwą J. O. Xcia Imci Biskupa Płockiego pieczołowitosc nieśmiertelną mu pamięć i sławę zjednywa. Ustanowione są w pewniejszych obrębach Katedry, poczynione wyższych nauk podziały, liczba Nauczycielów ograniczoną, określone Rządów, Zawiadowców, uczących i uczących się powinności, posługa Professorów rzetelniejszą z obfitszą płacą wprowadzoną: nierządy, które się przez niedopilnowanie, złęgo gustu zarazę wsunęły, a dawnością utwierdziły, zniesione. Znalazła P. Kommissyá w działaniach swoich pomoc od zesłanego od siebie na tę ważną sprawę Wizytatora I. X. Kołłątaja Kanonika Krakowskiego, od Rządzącego tą Główną Szkołą I. X. Zoładziewskiego, od zaszczyconych w niej godnościami mężów, od wprowadzonych na nowo Nauczycielów : a około rozrządzenia lekarskiej nauki w założeniu i pomnożeniu Szpitala dla téy równie iako Cyrulickiej Szkoły, doznała i gorliwości i biegłości znakomity I. P. Badurskiego Medycyny Doktora. Nie miano względu ani na zastarzałe uchwały, ani na zwyczaj innych niepoprawnych Szkół powszechnych, ale bez chęci wznawiania, a z chęcią

a z chęcią kierowania wszystkiego ku dobrej Instrukcyi, ku pożytkowi krajowemu, poczyniono porządki, w których zaszczerpioną jest nadzieja rozkrzewienia u nas umiejętności i kunsztów. Toż samo wykonać się ma w czasie następującej wizyty w Główny Wilénskiéy Szkole. Tak nietylko rzuconé są fundamenta Stanu Akademickiego; ale już niektóre jego części, ile sposobność, a zatém ile roztropność pozwoliła, wzięły ustanowienia swoje. Wizyty tegoroczne jeszcze więcéy zakład tén wprowadzą i umocnią. Ma tedy przełożoną nad Edukacyą Kommissyą ukonténtowanie stawic w oczach Ojczyzny utworzone Nauczycielów obywatelskich Zgromadzenie, które i cel zamierzony, i wybór zapewne sprawiedliwy a chwalebny, i zasług a skutków prac jego wielkość poważnym barzo w Rzeczyp. uczynią.

Nauczyciel, którego kształcimy, nie iestto człowiek tylko uczony, samym umiejętnościami przez smak i zamiłowanie onych, lub dla zysku, lub dla próżności czas i pracę poświęcający: nie iest martwem owém i po wytłoczoném samym zwyczajem ścieszcze ruszającém się narzędziem: rozum jego nie iest ściśniony czczą wiadomości pamięcią, ani nie czułe na to wszystko, co ludzkość obchodzi, serce: nie iest nakoniec pięknym owym przystroionym dowcipém, który często z uszczerbkiem rozsądku i prawdy zabawi szczupły społecznosci okrąg, a na nic się nie przyda, owszém wiele zaszkodzi ogólnému społeczeń-

B

czcien-

czeństwu. Nauczyciel nasz jest cnotliwy i obiaśniony obywatel. Edukacją, którą odebrał, wyniesiony ku wyższym końcom, pogląda na Ojczyznę jako na spólną matkę, którą poruczyłszy mu do ukształcenia dzieci swoje, wyciąga od niego dobrych i pożytecznych Synów. Cokolwiek stanowi szczęśliwość osobną człowieka, zdrowie, cnota i obyczaje, rozsądek pewny, dobry rząd domowy, miłość, przyjaźń i szacunek u drugich; cokolwiek składa szczęśliwość publiczną, równa i najsłodsza sprawiedliwość, prawodawstwa mądre, obrona krajowa, cnoty obywatelskie, niepodległość w zdaniu, szlachetność myśli i postępów, szanowanie jako najwyższe własności cudzej, to wszystko ma za cel powołania i posługi swojey. Na fizyczne i moralne nauki, z których prawie iedynie złożoną istotną Instrukcją od Zwiérzchności podaną odebrał, pogląda nie inaczej, tylko jako na środki prowadzące, aby obywatel wiedział co w domowey, co w pospolitey rzeczy jako oświecony i poczciwy czynić powinién. Przekonany że przymioty duszy iego wpływać mają w duszę ucznia, całą usilność obraca na to, żeby sám umiał bydz czym tamtego mieć chce. Myśli, mówi i postępuje w ten sposób, aby wyrażenia od niego w umysł i serce młodego przesłane, ochroniły go od zgorzczenia i zepsucia świata, od zarazy błędu i podłości, od nieczułości i bezczynnego łat trawienia. Kiedy dawać będzie nauki ku okrasie i przyjemności w towarzystwie słuchając,

zając; okaże złego onych użycia niebezpieczeństwo, ostrzeże o próżnym częstokroć blasku, o szkodzie obyczajów publicznych, w które one bez przewodnictwa gruntownego rozumu wdają: skieruje nabycie ich ku zaleceniu cnoty, mile i nadobnie malując, ku wyczyszczeniu namiętności, przystoynie one zabawiając: powie, że wszystkie w pięknych naukach i sztukach okrasy prawdzie i cnotie służyć mają. Tak przysposobionych uczniów, na taką drogę naprowadzonych odda Rodzicom i Oyczyźnie. Zwiérchność krajową, obyczaje publiczne tym samym środkiem naprawione, resztę dokonać mają.

Kiedy Najjaśniejszy PANIE te skutki odbierze Oyczyzna, nąchwalebniejszym się one w potomność Kommissyi z taką mądrością i gorliwością pracuiący zaleceniem staną. A sława do pierwszego wracając się źródła, dzieło W. K. Mci mądrze ustanowione, stale utrzymywane, opatrzenie potwierdzeniem sześćioletniem Kommissarzów na ostatnim Seymie ugruntowane, późnym wiekom przesyłać będzie.

XVIII. 2. 320.

XVIII 2.320